

Aleksandra Bielecka

Tadeusz Wańkowski — nauczyciel rysunków

WSTĘP

W Polsce międzywojennej wśród licznych pedagogów, którzy uważali wychowanie estetyczne za jeden z istotniejszych elementów kształtowania wrażliwości człowieka i walczyli o podniesienie rangi tego przedmiotu w szkolnictwie, był artysta malarz Tadeusz Wańkowski - równocześnie nauczyciel rysunków.

Autorka postanowiła sięgnąć do jego biografii jako właściwego i pouczającego wzoru z przeszłości, ucząc bowiem wychowania plastycznego chciałyby należycie realizować swe zadania.

Podjęcie pracy na temat działalności człowieka tak wielce zasłużonego w dziedzinie nauczania i przygotowania nauczycieli rysunku do pracy w szkole wydaje się słuszne także ze względu na całkowite zapomnienie tej postaci. Zgromadzenie jednakże materiałów do takiej rekonstrukcji, która ukazałaby pełnię prac i zasług Tadeusza Wańkowskiego, jest dziś niestety niemożliwe. Okres II wojny światowej zniszczył bowiem większość jego prac i dokumentacji, unieemożliwiając tym samym dokonanie należytej syntezy.

Na szczęście Wańkowski pozostawił swoich uczniów. Żyje też, co prawda już bardzo nieliczna, rodzina artysty (pani Stefania Miodowicz - najmłodsza jego szwagierka). Stąd był to ostatni dzwonek, by dotrzeć do wszystkich, którzy znali osobiście Tadeusza Wańkowskiego, do dysponujących jego pracami artystycznymi, a także informacjami na temat jego życia, twórczości i działalności.

Pierwszym zatem źródłem do poznania postaci artysty stał się wywiad i odnalezienie wszystkich dostępnych śladów. Uzpełnić je mają publikacje, rozproszone w całej prasie artystycznej, fachowej.

TADEUSZ WAŚKOWSKI - ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ ARTYSTYCZNA

Tadeusz Waśkowski urodził się 19 lipca 1883 w Krakowie. Pochodził z rodziny o bogatych tradycjach kulturalnych.

Matka Tadeusza, Teodora z Rogowskich, wyniosła z domu rodzinnego (przy ul. Krupniczej 26) kult dla tradycji. Pięknie o domu dziadków i swojej matce wspomina brat Tadeusza, Antoni Waśkowski:

"Dom Rogowskich był pod szczęśliwą opieką muz: poezja i muzyka panowały tam, uczyniły z panien Rogowskich jakby westalki swoich ołtarzy. Maria (później Wyspiańska) i Teodora (później Waśkowska) były pianistkami. Na ustach wszystkich siostr i braci Rogowskich był zawsze Mickiewicz, Słowacki, Pol i Szujski - a Wyspiańska, matka moja i ciotka Dobrucka pisały poezje"¹.

Po wyjściu za mąż, Teodora wraz z mężem Wawrzyńcem Waśkowskim, profesorem historii w gimnazjum, zamieszkali w domu oo. franciszkanów. Matężństwo jednak utrzymywało ścisły kontakt z domem Rogowskich. O atmosferze tego domu wspomina później Antoni:

"Atmosfera domu przy ul. Krupniczej - sięgały tam wpływy Józefa Szujskiego - przepojona była poezją romantyków pobudzającą wpływy wolnościowe"².

Tadeusz Waśkowski miał dwie starsze siostry i młodszego o dwa lata brata Antoniego³. Oble siostry, Maria (później Kreinero-

¹ A. Waśkowski, Z moich wspomnień o Stanisławie Wyspiańskim, Miejsce Piastowe 1934, s. 14.

² A. Waśkowski, Znajomi z tamtych czasów, Kraków 1956, s. 8.

³ Ankietę personalną T. Waśkowskiego z roku 1951, znajdująca się w aktach osobowych nr 29, w ASP Kraków.

wa) oraz Felicja (później Mrozicka), pięknie grały na fortepianie i obie ukończyły państwowe seminarium nauczycielskie. Do domu przy ul. Kanoniczej 1/11, a następnie przy ul. Floriańskiej, gdzie kolejno przenosili się rodzice, pp. Waśkowscy, przychodzili licznie artyści. Często też odwiedzał ich brat cioteczny - Stanisław Wyspiański. Chętnie portretował siostry⁴ Tadeusza, lubił słuchać ich śpiewu i gry na fortepianie. Kochał też dzieci, a więc chłopców Tadeusza i Antoniego, których często zapraszał do siebie (do wujostwa Stankiewiczów) na tzw. "podwieczorki", gdzie bawił ich dowcipami, śpiewem, humorem.

W roku 1893 przenieśli się Waśkowscy do Bochni, gdzie ojciec Tadeusza otrzymał posadę profesora gimnazjum, W 1898 roku siostra Maria bierze ślub z dr Janem Kreinerem.

Tadeusz od najmłodszych lat dużo rysował. Razem z bratem Antonim chodzili po okolicach Bochni i szkicowali pejzaże, Ich rysunkami zainteresował się wuj Franciszek Wyspiański - rzeźbiarz, który często ich odwiedzał. Podobały mu się bardzo i nakłonił swego syna Stanisława, aby obejrzał je i pokierował edukacją chłopców w tym zakresie.

Antoni Waśkowski tak charakteryzuje ten okres:

"Rok 1898 to był czas, kiedy we mnie i w bracie moim Tadeuszu budziły się pierwsze porywy artystyczne. Rysowaliśmy dużo, płomiennie dyskusje i praca w promieniu sztuki Malczewskiego, Wyspiańskiego i Wyczółkowskiego kształtowały młode umysły"⁵.

Co niedzielę przyjeżdżał Tadeusz ze swoim bratem do Krakowa na lekcje do Stanisława. Antoni tak opisuje spotkania z wielkim artystą:

⁴ S. Wyspiański - portret Marii, w niebieskiej sukni pastel (własność inż. Rothwanda w Warszawie);

Maria jako Madonna (pozowała do obrazu w Kaplicy Helciów w Krakowie);

portret podwójny: przedstawia obie siostry - Marię i Felicję, w jednakowych bluzkach;

portret Felicji (zmarłej prawdopodobnie ok. 1896 r.) "Dziewczynka z flokami", pastel, 1896 r., obraz znany z reprodukcji (znajduje się w Warszawie).

Uwaga: Ankieta personalna Tadeusza Waśkowskiego z r. 1951 znajdująca się w aktach osobowych nr 29 w ASP Kraków; podane są imiona pozostałych trzech sióstr: Zofia, Helena, Stanisława.

⁵ A. Waśkowski, Znajomi..., s. 19.

"Ze szczerym zaciekawieniem oglądał każdy nasz rysunek - głowy i akty - kreślił figury węglem na ścianie, uczył, tłumaczył, wykładał tajemnicę rysowania linii. [...] Kazał rysować węglem i tylko z natury, żadnych "akwarelek", żadnych rysunków z modeli gipsowych. Każda lekcja kończyła się tym, że obdarowywał nas rulonem papieru rysunkowego i węglem do rysowania. A żegnając, często dodawał Nauczcie się tego, co powiedziałem, a następnym razem dowiecie się więcej... I tak przez szereg miesięcy szła praca i nauka, zwykle co niedzielę, a często i w dni powszednie"⁶.

Chłopcy przyjeżdżając do Stasia często słuchali rozmów, dyskusji o sztuce, o literaturze, o dramatach które pisał lub zamierzał pisać.

Wyspiański przez wiele niedziel udzielał im porad, uczył zasad perspektywy, rysowania skrótów oraz portretowania:

"Pamiętaj, rysując portret rysujesz równocześnie trzy portrety. Pierwszy, bardzo łatwy - poprawne odrysowanie przedmiotu, drugi - trudniejszy, staraj się dostrzec i zrozumieć myśl osoby portretowanej... rozumiesz? - jej duszę... A trzeci - najtrudniejszy: twój autoportret. [...] Staraj się zrobić portret za godzinę, bo w drugiej godzinie ktoś inny już siedzi przed tobą i ty jesteś inny. [...] Tę radę można odnieść przede wszystkim do portretów robionych pastelą lub węglem"⁷.

Czasem zabierał chłopców do Muzeum Narodowego w Sukienicach i oprowadzał po galerii obrazów, gdzie objaśniał i uczył patrzeć na dzieła sztuki, a żegnając się z nimi przykazywał: "Powinnicie śledzić każdą wystawę obrazów, aby widzieć co i jak malują inni"⁸. Innym razem zabierał Tadeusza i Antoniego do teatru, zwłaszcza zapraszał ich na premiery swoich dramatów: w 1898 - "Warszawianki" w reżyserii Ludwika Solskiego, w 1901 r. - "Wesela", w 1903 r. - "Bolesława Śmiałego".

Ten częsty kontakt z teatrem oraz doświadczenie zdobyte na niwie artystycznej pod kierunkiem Wyspiańskiego zainspirowały później Tadeusza Waśkowskiego do portretowania wybitnych i znanych artystów scen krakowskich, takich jak: Ludwik Solski, Konstancja Bednarzewska, Leon Wyrwicz, Mieczysław Frenkiel, Maksymilian Węgrzyn, Stefan Jaracz, Józef Karbowski.

⁶ Tamże, s. 25.

⁷ Tamże, s. 25.

⁸ Tamże, s. 26.

Dom Waśkowskich w Bochni podtrzymywał tradycje domu Rogowskich i utrzymywał ścisłe kontakty z artystami, malarzami, literatami oraz muzykami. Bochnia stwarzała wówczas odpowiednie warunki dla plenerów malarskich i twórczego nastroju poetyckiego; częstymi gośćmi państwa Waśkowskich byli m.in.: Tetmajer⁹, Żelechowski i Mehoffer.

Tadeusz ukończył gimnazjum w Bochni. Egzamin dojrzałości złożył w dniu 25 maja 1905 roku¹⁰.

W tym też roku Tadeusz Waśkowski podjął studia w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w szkole prof. Mehoffera¹¹.

Brat Antoni we wspomnieniach pisze, że Tadeusz w swoich pracach malarskich był "logiczny i poprawny", dlatego też poszedł później za Józefem Mehofferem, on natomiast - bardziej emocjonalny - został przy Wyspiańskim.

W pięcioletnim okresie studiów w Akademii¹² Tadeusz Waśkowski otrzymywał wiele nagród konkursowych i medali za swoje prace¹³. Uzyskiwał bardzo dobre oceny z rysunków, z konkursów kompozycyjnych malarstwa, rysunków wieczornych oraz perspektywy. Swoje wykształcenie wzbogacał, uczęszczając równocześnie na studium rolnicze oraz wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁴.

⁹ K. Tetmajer, pisząc w 1918 roku powieść pt. "Walka", uroczy zagajnik, na pamiątkę przyjaźni, nazywa "Waśkówką".

¹⁰ Odpis L. 739.

¹¹ Archiwum ASP w Krakowie - patrz odpis Klasyfikacji 1905/1907 oraz świadectwa...

¹² Ze znajdującej się w Archiwum Państwowym pozycji pt. "Czy wiesz, kto to jest?" (Wydawnictwo Głównej Księgarni Wojskowej, Warszawa 1938) i relacji p. Stefani Midowicz wynika, iż Tadeusz Waśkowski przez krótki czas studiował w Paryżu.

¹³ Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895 - 1935, oprac. J. E. Dutkiewicz, J. W. Ślesieńscy, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.

¹⁴ Akta osobowe nr 29 w ASP Kraków; zob.: odpisy świadectw, rodowód, indeks nr 5646.

Dyplom ukończenia Akademii Sztuk Pięknych Tadeusz Waśkowski uzyskał w 1911 roku¹⁵. W tym samym roku, 26 czerwca, zdał egzamin praktyczny na nauczyciela rysunków wolnoręcznych w szkołach średnich przed Państwową Komisją Egzaminacyjną na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie¹⁶.

Wybitni malarze, a także ich uczniowie - młodzi artyści, bardzo często wystawiali swoje prace w Pałacu Towarzystwa Sztuk Pięknych, którego wieloletnim prezesem był Edward Raczyński, a sekretarzem brat Tadeusza - Antoni Waśkowski. Tak więc Tadeusz Waśkowski został członkiem tegoż Towarzystwa i również brał udział w urządzanych na bieżąco wystawach. Antoni, odpowiedzialny za organizowanie wystaw w Pałacu Sztuki, preferował najwybitniejszych malarzy Młodej Polski: Malczewskiego, Wyczółkowskiego, Fałata, Tetmajera, Welasa, Pautscha, Mehoffera - dla obrazów tych mistrzów przeznaczał salę główną, zaś w bocznych pomieszczeniach wystawiał prace ich uczniów.

O jednej z pierwszych w sezonie jesiennym 1922 r. wystawie, w której brał udział Tadeusz Waśkowski, pisał w "Głosie Narodu"¹⁷ Józef Trepka. Prof. dr Feliks Kopera - autor "Malarstwa polskiego XIX i XX wieku" wymienił w pierwszym rzędzie Witolda Wojtkiewicza (1880 - 1909) jako wybitnie utalentowanego malarza, a do ciekawych indywidualności zaliczył Tadeusza Waśkowskiego, zajmującego naczelne miejsce wśród portrecistów¹⁸.

Na zorganizowanej w 1925 roku w Pałacu Sztuki wystawie, zatytułowanej "Maski", Tadeusz Waśkowski zaprezentował cykl karykaturalnych studiów portretowych, z których uderzała pewna drapieżność spojrzenia; zwracało też uwagę silne zróżnicowanie

¹⁵ Tamże, zob. rodowód (odpis), nr dypl. II 5989/29.

¹⁶ Tamże, zob. odpis.

¹⁷ J. Trepka, "Z Wystawy Towarzystwa Sztuk Pięknych w Krakowie", "Głos Narodu" z dnia 6 września 1922 r.

¹⁸ Feliks Kopera, Malarstwo polskie XIX i XX w., t. III. Kraków 1929, s. 529.

psychologiczne rozmaitych typów, dosadnie scharakteryzowanych przy pomocy prostych środków wyrazu (ołówki)¹⁹.

W rysunkach Tadeusza Waśkowskiego góruje subtelna świadomość artysty. Nie ma w nich łatwizn czy ponętnych efektów, jedynym motorem twórczości Waśkowskiego są pobudki czysto artystyczne. Rysunki jego, których motyw stanowią studia głów i postaci ludzkiej, są realistyczne. Przenika je chęć ustalenia i utrwalenia prawdy życiowej albo wyrażenie subtelnych przejawów duchowych. Szlachetnie pojęty realizm chroni Tadeusza Waśkowskiego od manieryzmu i sprawia, że sztuka jego "bije żywym tętnem"²⁰.

Oprócz rysunków i malarstwa olejnego artysta wykonał szereg grafik (wszelkie techniki), tekę autolitografii (1929)²¹ i inne.

W roku 1938 Tadeusz Waśkowski został wybrany na członka Komitetu Organizacyjnego wystawy Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie - "Józef Mehoffer i jego uczniowie"²². W ramach tej ekspozycji - jako uczeń Mehoffera - zaprezentował swoje portrety w różnych technikach (olej, autolitografia, monotypia, rysunki sangwiną). W katalogu powyższej wystawy uczniowie zredagowali piękną notatkę o swoim profesorze, podkreślając w niej, że był on nie tylko wielkim artystą, ale także wielkim nauczycielem i wychowawcą.

DZIAŁALNOŚĆ PEDAGOGICZNA TADEUSZA WAŚKOWSKIEGO

Od 1 lutego 1910 roku, a więc już w okresie studiów w Akademii Sztuk Pięknych Tadeusz Waśkowski rozpoczyna pracę w charakterze asystenta i zastępcy nauczyciela rysunków i geometrii wy-

¹⁹ Na podstawie notatek zachowanych w archiwum rodziny artysty.

²⁰ Powyższy akapit jest oparty na danych zaczerpniętych z archiwum rodziny artysty.

²¹ "Czy wiesz kto to jest"? Pod ogólną redakcją Stanisława Łoży, Warszawa 1938.

²² Zob. Katalog wystawy "Józef Mehoffer i jego uczniowie", 1938 r.

kreślanej w I Szkole Realnej²³. Jednakże jako dzień podjęcia obowiązków służbowych, czyli termin "początkowej służby, zaliczanej do wymiaru uposażenia służbowego"²⁴, ustalono 28 stycznia 1912 roku. Data ta wiąże się z rozpoczęciem pracy przez Tadeusza Waśkowskiego w VIII Państwowym Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym Im. Augusta Witkowskiego w Krakowie²⁵, z równoczesnym kontynuowaniem nauczania rysunku i geometrii wykreślanej w I Szkole Realnej (do 1914 r.)²⁶.

Z VIII Gimnazjum był związany przez 30 lat - do 1948 roku, z przerwą okupacyjną od 1939 do 1945 roku.

Praca pedagogiczna w VIII Gimnazjum, gdzie uczył rysunków w kl. I - VIII w wymiarze 26 godzin tygodniowo, dostarczała Tadeuszowi Waśkowskiemu wiele satysfakcji. Jego liczne lekcje otwarte dla nauczycieli innych szkół, organizowane wystawy prac uczniów, jak również tworzone przez niego pracownie przedmiotowe świadczyły o dużym zaangażowaniu w udostępnianiu twórczości artystycznej swym podopiecznym oraz podnoszeniu rangi nauczania rysunku w szkole. Z tego okresu zachowały się w dokumentacji Gimnazjum (obecnie V Liceum Ogólnokształcące), w Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej WSP w Krakowie, roczne sprawozdania dyrekcji²⁷, oceniające między innymi pracę Tadeusza Waśkowskiego i jego osiągnięcia w dziedzinie wychowania estetycznego.

Z ważniejszych i atrakcyjniejszych wydarzeń w pracy pedagogicznej tego artysty wymienić należy:

²³ Szkoła ta przygotowywała młodzież bezpośrednio do różnych zawodów, m. in. do handlu i przemysłu.

²⁴ Odpis wierzytelny nr O. Os. 30947/45 (w) ASP Kraków.

²⁵ Obecnie V Liceum Ogólnokształcące Im. A. Witkowskiego w Krakowie, przy ul. Świerczewskiego.

²⁶ W byłym zaborze austriackim istniały 8-klasowe gimnazja i 7-klasowe szkoły realne - przeznaczone tylko dla młodzieży męskiej.

²⁷ Sprawozdania z roku 1926/27 oraz odpisy sprawozdań z lat 1925/26, 1927/28, 1928/29, 1929/30, 1930/31, 1931/32.

- 1926/27; urządzenie gabinetów i wzbogacanie ich w inwentarz (rysunku wolnoręcznego - 136 modeli oraz geometrii wykreślonej - 104 numery inwentarza),

- 1928/29; zorganizowanie okręgowej wystawy szkolnej Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, w styczniu 1929 r., pod protektoratem kuratora Okręgu Szkolnego Krakowskiego dr Tadeusza Kupczyńskiego, w VIII Gimnazjum w Krakowie. W skład organizatorów poszczególnych przedmiotów wchodził profesorowie tegoż Gimnazjum (Tadeusz Waśkowski - rysunki).

- nauczanie rysunku w kl. IV - VIII, nadto asystentury godzin 12,

- dalsze wzbogacanie gabinetu rysunku (158 modeli - 26 godzin tygodniowo),

- z okazji "Dziesięciolecia Odrodzenia Polski" wykonanie przez uczniów, pod kierunkiem profesora Tadeusza Waśkowskiego i profesora Zygmunta Wierciaka, popiersia Marszałka Piłsudskiego wraz z cokołem, które ustawiono w auli i odsłonięto podczas uroczystości szkolnej.

Tadeusz Waśkowski w nauczaniu rysunków uwzględniał rozmaite techniki i rodzaje ćwiczeń. Duży nacisk kładł na naukę liternictwa, które każdemu wychowankowi mogło być przydatne. VIII Gimnazjum szczyliło się znakomitym wystrojem wnętrza, dzięki wprowadzaniu w życie zasad estetyki i wykorzystywaniu umiejętności uczniów, nabytych przez nich podczas lekcji z Tadeuszem Waśkowskim. Profesor zyskał uznanie dyrekcji i grona pedagogicznego. Efekty jego pracy były bowiem widoczne na każdym kroku.

Doceniano coraz bardziej zalety kształtowania poczucia piękna w procesie wychowania młodzieży, toteż w roku 1929/30 powierzono Tadeuszowi Waśkowskiemu etat profesora - "zawiaadowcy gabinetu rysunkowego"²⁸, w związku z czym od tej pory zmniejszono mu ilość godzin dydaktycznych do 12, a pozostałe 12 godzin

²⁸ Sprawozdania z roku szkolnego 1929/30.

polecono przeznaczyć na koordynację całokształtu wychowania estetycznego w szkole oraz propagowanie swej działalności pedagogicznej wśród nauczycieli Krakowa, a następnie całego okręgu²⁹.

Profesor Tadeusz Wańkowski ogromną wagę przywiązywał do łączenia w każdym przedmiocie użytkowym jego walorów funkcjonalnych i artystycznych, wpałał młodzieży potrzebę korelacji tych dwóch elementów w każdej dziedzinie wytwórczości przemysłu artystycznego.

Sam wychowany w rodzinie o bogatych tradycjach patriotycznych kształtował uczucia do ojczyzny poprzez zapoznawanie uczniów z historycznymi wartościami i artystycznymi walorami architektury, malarstwa i rzeźby Krakowa. Często lekcje teoretyczne z zakresu historii sztuki łączył z lekcjami oglądowymi, organizując wycieczki³⁰ po Krakowie i jego muzeach, kościołach, gdzie młodzież mogła mieć bezpośredni kontakt z dziełami dawnych i współczesnych twórców³¹. Każda taka wyprawa miała określony cel poznawczy, kształtujący i wychowawczy. W ten sposób nabyte wiadomości utrwalali uczniowie na poglądowych plenerowych lekcjach rysunków, podczas których wykonywali szkice architektonicznych fragmentów budowli Krakowa. Na lekcjach tych wprowadzane były także pojęcia perspektywiczne. Ważną zasadą przestrzeganą przez Tadeusza Wańkowskiego w pracy dydaktycznej było dostosowywanie tematyki i ćwiczeń do stopnia rozwoju uczniów i posiadanych przez nich wiadomości³².

W roku 1931 profesor Tadeusz Wańkowski został powołany na stanowisko kierownika Ogniska Metodycznego dla nauki rysunków³³. Od tej pory datuje się jego działalność w szerokim tego

²⁹ Sprawozdania z lat 1929/30 i 1930/31.

³⁰ Tamże, zob. "Wycieczki".

³¹ Kronika kl. IV b, VIII Gimnazjum, z r. 1935 (w archiwum V LO w Krakowie).

³² Sprawozdania z lat 1929/30 i 1930/31.

³³ Tamże, z roku 1931/32.

słowa znaczeniu, "Ognisko", skupiając nauczycieli rysunków pracujących w gimnazjach oraz seminariach państwowych, jak również i prywatnych, miało na celu podnoszenie ich poziomu naukowego i metodycznego. Pełniąc funkcję kierownika "Ogniska", Tadeusz Waśkowski otrzymał dodatkowy zakres czynności, który obejmował:

"[...] postawienie wzorowe nauki rysunków we własnej szkole, tak pod względem metodycznym, jak i wyników nauczania; prowadzenie lekcji pokazowych dla kolegów, informowanie o literaturze metodycznej, pomocach naukowych; inicjowanie konferencji rejonowych dla nauczycieli szkół średnich pracujących w rejonie danego ogniska, informowanie o nowych książkach i wydawnictwach, wreszcie wzajemne hospitowanie danego przedmiotu"³⁴.

W związku z tym, aby wypróbować i zużytkować pewne zdobyte nowoczesnej dydaktyki, został powołany nowy ośrodek nauczania rysunków, a także robót ręcznych przy VIII Gimnazjum. Zorganizowano wzorową salę rysunkową, która otrzymała najnowsze modele stołów rysunkowych i krzeseł, wyposażono gabinet rysunków w 183 modele i uzupełnione pomoce naukowe oraz utworzono bibliotekę. Stały pokaz rysunków ilustrował metodę nauczania stosowaną na terenie tej szkoły. Stosownie do instrukcji starano się w pracy nie narzucać gotowych szablonów metodycznych, lecz pobudzać inicjatywę do stosowania indywidualnych poglądów i metod. Całość pracy wizytował instruktor ministerstwa - Franciszek Buczkowski.

Ze sprawozdań rocznych wynika, że Tadeusz Waśkowski był inicjatorem zorganizowania i prowadzenia licznych zjazdów i kursów naukowych³⁵. I tak:

- 11 lutego 1932 r. odbyła się w VIII Gimnazjum w Krakowie Konferencja Rejonowa Nauczycieli rysunku. Nauczyciele pracowali nad ulepszeniem własnego warsztatu pracy. Temu celowi służyły wzajemne hospitacje, które stanowiły ważną pomoc przy wskazywaniu nowych dróg nauczania. Profesor Waśkowski przeprowadził lekcję rysunków w kl. III na temat: "Rysunek formy granistej i cwi-

³⁴ Tamże, z lat 1931/32, s. 14.

³⁵ Tamże, s. 15.

czenie w traflanlu kierunku". W programie Konferencji odbyły się lekcje pokazowe, dyskusje polekcyjne, pokaz rysunków oraz profesor Tadeusz Waśkowski wygłosił referat pt. "Program nauki rysunków i metoda oparta na kategoriach ćwiczeń",

- 21 maja 1932 r., w czasie drugiej Konferencji Rejonowej Nauczycieli rysunku, Tadeusz Waśkowski w ramach lekcji pokazowej przeprowadził w kl. IV "Ćwiczenia w traflanlu i porównawczym zestawianlu form",

- 23 maja 1932 r. Tadeusz Waśkowski zorganizował Konferencję Rejonową w Nowym Sączu, gdzie oprócz lekcji pokazowych, wygłosił wyżej wspomniany referat;

- 28 czerwca 1932 r., w programie Konferencji Rejonowej w Kielcach, Tadeusz Waśkowski wygłosił referat: "Program nauki, system i metoda oparta na kategoriach ćwiczeń", przeprowadził lekcje pokazowe: w klasie II - "Skrzynka jako bryła", w klasie I - "Rysunek płaski z modeli", w klasie III - "Bryła geometryczna z zastosowaniem zdobnictwa". Po lekcjach nastąpił pokaz rysunków, omówienie lekcji i dyskusja.

Ponadto Tadeusz Waśkowski prowadził w VIII Gimnazjum³⁶ (we wtorki i czwartki) stałe lekcje pokazowe.

Duże zasługi położył również profesor w zakresie udoskonalania programów nauczania rysunków w Gimnazjum. Programy nauczania, ich realizacja oraz metody nauczania były częstym tematem w wygłaszanych przez niego referatach.

Tadeusz Waśkowski uważał słusznie, iż chcąc osiągnąć cele, jakie stawia nauka rysunku (kształcenie pamięci wzrokowej, rozwijanie spostrzegawczości, wyobraźni przestrzennej i poczucia konstrukcji), nauczyciel rysunku musi być jednocześnie artystą i pedagogiem. Artystą dlatego, że zadaniem jego jest wszczepienie w duszę ucznia umiłowania piękna, uwrażliwienie na piękno barw i form. Pedagogiem - dlatego, że na równi ze swoimi kolegami ma

³⁶ Tamże, s. 15.

on wychowywać swoich uczniów, wywierać dodatni wpływ na ich rozwój duchowy. To go zobowiązuje do wkłania w psychikę uczącej się młodzieży, do poznawania zaznaczających się w klasie szkolnej indywidualności, w celu dostosowania do każdej z nich środków nauczania i wymagań. To mu również nie pozwala zasklepić się w obrębie swojej specjalności z pominięciem celów wychowawczych całego Gimnazjum oraz związku swego przedmiotu z innymi przedmiotami nauczania.

Korektę przeprowadzał Tadeusz Waśkowski metodą heurystyczną, a więc przez odpowiednie pytania naprowadzające, porównania kontrastowe, schematyczne szkice na arkuszu obok pracy ucznia; doprowadzał więc do poprawienia rysunku, sam nigdy nie wykonując korekty bezpośrednio na pracy ucznia. Często stosował auto-korektę (uczniowie porównywali z odległości swój rysunek z modelem) czy też wzajemną korektę prac dwóch uczniów³⁷.

Tadeusz Waśkowski bardzo solidnie przygotowywał się do każdej lekcji. Określał jej cele i notował wiadomości, które miał przekazać uczniom. Zachował się w jego rodzinie rękopis świadczący o przygotowaniu się profesora do lekcji na temat "Plastyczna twórczość Stanisława Wyspiańskiego". Zawiera on wiele ciekawych informacji i osobistych wspomnień o znakomitym kuzynie³⁸.

Podstawową zaletą prowadzonych przez niego zajęć (jak wspominają wychowankowie) było stworzenie na lekcjach odpowiedniej atmosfery zaufania między nauczycielem a uczniami i życzliwości, która sprzyjała swobodnej ekspresji. Szczególną opieką starał się otaczać uczniów utalentowanych.

O wychowaniu estetycznym w szkole ogólnokształcącej Tadeusz Waśkowski napisał obszerny artykuł w miesięczniku "Rysunek i Zajęcia Praktyczne" z roku 1935/6³⁹. Ten wielki nauczyciel -

³⁷ Ze wspomnień wychowanków prof. T. Waśkowskiego.

³⁸ Rękopis Tadeusza Waśkowskiego znajdujący się w domu p. Stefanii Midowicz, Kraków ul. Smoleńsk 23/4.

³⁹ T. Waśkowski, Wychowanie estetyczne w szkole ogólnokształcącej, "Rysunek i Zajęcia Praktyczne" 1935/6, r. III, nr 3.

esteta rozpoczynając pracę pedagogiczną zdawał sobie sprawę z faktu, że ujmując problem estetyki w ramy obowiązujących przepisów metodycznych i dydaktycznych kierować się musi --jako nauczyciel rysunków - zdobyciami naukowymi oraz intuicją.

11 listopada 1937 r. profesor Tadeusz Waśkowski został odznaczony "Złotym Krzyżem Zasługi" - za osiągnięcia w pracy pedagogicznej.

30 maja 1938 r. Komisja Egzaminów Państwowych na Nauczycieli Szkół Średnich powołała profesora na egzaminatora z "dydaktyki rysunków" przy tejże Komisji. Jako zaangażowany pedagog, związany ściśle ze środowiskiem nauczycielskim, był Tadeusz Waśkowski także aktywnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, do którego wstąpił w roku 1938 i był mu wierny do końca życia.

W roku 1939 Tadeusz Waśkowski wszedł w skład komitetu redakcyjnego kwartalnika o nazwie "Rysunek w Szkole"⁴⁰, propagującego osiągnięcia nauczycieli rysunków, w którym to periodyku zamieścił artykuł pt. "Konferencja rejonowa nauczycieli rysunku w Krakowie". Spotkanie, o którym pisze, odbyło się 23 marca 1939 r., zaś jego temat stanowiły zagadnienia wynikające z realizacji programu szkół licealnych. Tadeusz Waśkowski wygłosił na tej konferencji referat dyskusyjny pt. "O realizacji programu kl. I i II Liceum", który zilustrował pracami rysunkowymi uczniów⁴¹.

Lata okupacji hitlerowskiej przerywają na krótko jego działalność pedagogiczną. Od roku 1939 do 1942 zajmował się jedynie własną twórczością artystyczną, która umożliwiła mu utrzymanie siebie i żony Marii, poślubionej w roku 1920⁴².

W roku 1942 profesor Tadeusz Waśkowski podjął pracę nauczycielską w Państwowej Szkole Przemysłowej (Szkoła Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego) w Krakowie przy al. Mic-

⁴⁰ "Rysunek w Szkole" 1939, r. I, nr 2.

⁴¹ Tamże, s. 33.

⁴² Wyciąg z aktu zawarcia małżeństwa.

kiewiczza 5, gdzie pracował do 1945 roku⁴³. Z tego okresu nie zachowały się dokładne informacje o działalności pedagogicznej Tadeusza Waśkowskiego, świadczą o niej jedynie przepustki zezwalające - jako nauczycielowi - na poruszanie się po ulicach w godzinach wieczornych.

Po wyzwoleniu, a więc w latach 1945 - 48 Tadeusz Waśkowski ponownie podjął pracę w VIII Gimnazjum w Krakowie, pełniąc w dalszym ciągu obowiązki profesora i kierownika Ośrodka Metodyczno-Naukowego dla nauki rysunków w Krakowie.

Pracę swą systematycznie rozwijał i udoskonalał, był coraz bardziej cenionym pedagogiem i propagatorem wychowania estetycznego.

18 czerwca 1947 r. Komisja Egzaminów Państwowych na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie przy Uniwersytecie Jagiellońskim zaproponowała Tadeuszowi Waśkowskiemu, jako egzaminatorowi z "dydaktyki rysunków", wykłady z zakresu dydaktyki i metodyki rysunków w szkołach ogólnokształcących i zawodowych na Wydziale Pedagogicznym przy Akademii Sztuk Pięknych.

Od 1 listopada 1947 r. profesor przyjął na siebie obowiązki wykładowcy Akademii Sztuk Pięknych z zakresu zagadnień specjalnych, zagadnień wybranych oraz geometrii wykreślnej⁴⁴.

Od dnia 1 września 1950 r. do 31 sierpnia 1954 r. pracował na stanowisku adiunkta Wydziału (Studium) Ogólnego w wymiarze 30 godzin tygodniowo⁴⁵.

Do lipca 1960 roku był czynnym członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Pracował w Akademii Sztuk Pięknych prawie do ostatnich lat swego życia.

⁴³ ASP - akta osobowe nr 29 (kwestionariusz osobowy) oraz ze wspomnień artysty malarza Władysława Borowickiego, który poznał Tadeusza Waśkowskiego w okresie okupacji niemieckiej.

⁴⁴ Akta osobowe ASP - umowa o pracę.

⁴⁵ W ostatnich dwóch latach, ze względu na wiek (70 lat), Tadeusz Waśkowski zatrudniony był w niepełnym wymiarze godzin.

7 września 1960 roku umiera Tadeusz Waśkowski - wielki pedagog i artysta. Szkolnictwo ponosi niepowetowaną stratę.

W pogrzebie udział biorą liczne rzesze przyjaciół i wychowanków. Na Cmentarzu Rakowickim uczniowie tworzą szpaler od kaplicy aż do grobu i oddają hołd swemu ukochanemu nauczycielowi i wychowawcy. Ciało Tadeusza Waśkowskiego spoczęło w grobowcu rodzinnym Midowiczów⁴⁶.

Wspomnienia o życiu, twórczości i działalności pedagogicznej Tadeusza Waśkowskiego osób współcześnie żyjących świadczą, iż obcowanie z profesorem dostarczało przeżyć mocnych, zmuszało do pełnego własnego zaangażowania się - skoro tak trwale obraz tamtych dni zapisał się w pamięci kilkunastoletnich wychowanków.

Można też stwierdzić, iż Tadeusz Waśkowski był nauczycielem o wielkim talencie pedagogicznym, który wspierał ogromną pracowitością w rozwijaniu własnych umiejętności i wzbogacaniu swej wiedzy. Te właśnie cechy zadecydowały o autorytecie profesora w środowisku, z którym był związany, oraz o uznaniu dla jego pracy.

Twórczość artystyczna Tadeusza Waśkowskiego w latach powojennych ograniczała się tylko do udziału w sezonowych wystawach Towarzystwa Sztuk Pięknych w Pałacu Sztuki oraz wystawach, zorganizowanych przez Centralne Biuro Wystaw Artystycznych w Domu Plastyków w Krakowie.

Największą kolekcję rysunków Tadeusz Waśkowski zaprezentował na Wystawie Zbiorczej, we wrześniu 1947 roku. Zawierała ona 24 rysunki: głowy, szkice portretowe, szkice figuralne⁴⁷. Oto fragment recenzji na temat jego sztuki:

"Kolekcja rysunków Tadeusza Waśkowskiego w osobnej sali - mówi nam o artyście umiejącym znakomicie podchwycić charakterystykę wyobrażonych postaci z dyskretną skłonnością do

⁴⁶ Ze wspomnień p. Stefanii Midowicz.

⁴⁷ Zob. Katalog wystawy Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, wrzesień 1947 r.

karykatury. Artysta (podobnie jak znany grafik, Kulisiewicz) wzywa się w psychikę modela demaskując jego ułomności, intymny tryb życia itp. - co stara się ujawnić nie tylko w rysach i wyrazie twarzy oraz charakteru głowy - lecz także w całej figurze modela. Dalej jednak nie idą artystyczne aspiracje tego zdolnego rysownika, którego rodzaj twórczości powinien być wykorzystany w jakimś piśmie satyrycznym⁴⁸.

Rokrocznie od 1950 - 1956 r. Tadeusz Waśkowski prezentował swoje prace, wykonane w różnych technikach; są to szkice portretowe rysowane węglem, tuszem, sepią, autolitografie, malarstwo olejne⁴⁹.

Ostatnie prace, jakie wykonał w tych latach, to portrety przodowników pracy, które zostały zakupione przez Ministerstwo Kultury i Sztuki⁵⁰.

Od 1911 do 1957 roku Tadeusz Waśkowski brał udział w wielu wystawach: w Krakowie, Warszawie, Poznaniu, Bydgoszczy, Lwowie, Łodzi, Katowicach oraz za granicą, w Amsterdamie i Pitsburgu - zyskując przychylne uwagi krytyków.

KALENDARIUM ŻYCIA TADEUSZA WAŚKOWSKIEGO

- 1883 - 19 lipca; Kraków - narodziny Tadeusza Waśkowskiego, syna profesora historii Wawrzyńca Waśkowskiego i pianistki Teodory Rogowskiej.
- 1893 - Przeniesienie się Waśkowskich wraz z dziećmi do Bochni, i objęcie przez ojca Tadeusza posady profesora historii w tamtejszym gimnazjum.
- 1898 - Pierwsze lekcje rysunku pod kierunkiem Stanisława Wyspiańskiego - brata ciotecznego Tadeusza.
- 1901 - Kraków - premiera "Wesela" i obecność Waśkowskiego na spektaklu, na osobiste zaproszenie autora dramatu.

⁴⁸ Na podstawie notatek zachowanych w archiwum rodziny artysty.

⁴⁹ Katalogi wystawowe od 1950 do 1956 r.

⁵⁰ Życiorys Tadeusza Waśkowskiego, ASP w Krakowie.

- 1905 - Ukończenie gimnazjum w Bochni i podjęcie studiów w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w szkole Mehoffera,
- 1910 - Podjęcie pracy pedagogicznej (w niepełnym wymiarze godzin) w charakterze nauczyciela-asystenta rysunków i geometrii wykreślnej w I Szkole Realnej w Krakowie,
- 1911 - Uzyskanie dyplomu Akademii Sztuk Pięknych i złożenie egzaminu praktycznego na nauczyciela rysunków,
Tadeusz Waśkowski - członkiem Krakowskiego Towarzystwa Sztuk Pięknych,
- 1912 - Objęcie posady nauczyciela rysunków w VIII Państwowym Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym im. Augusta Witkowskiego w Krakowie,
- 1929 - styczeń; Zorganizowanie wystawy rysunków uczniów w Okręgowej Wystawie Szkolnej Kuratorium Okręgu Szkolnego,
- 1929/30 - Objęcie funkcji "zawłodowcy gabinetu" rysunkowego w VIII Gimnazjum w Krakowie,
- 1931 - Nominacja na kierownika "Ogniiska Metodycznego" dla nauki rysunku. Powstanie Ośrodka nauczania rysunków przy VIII Gimnazjum,
- 1932 - 11 lutego; I Konferencja Rejonowa Nauczycieli rysunku w Krakowie - lekcja pokazowa w kl. III na temat "Rysunek formy graniastej i ćwiczenie w trafianiu kierunku". Wygłoszenie referatu: "Program nauki rysunków i metoda oparta na kategoriach ćwiczeń",
21 maja; II Konferencja Rejonowa Nauczycieli rysunku w Krakowie - lekcja pokazowa w kl. IV "Ćwiczenia w trafianiu i porównawczym zestawianiu form",
23 maja; Konferencja Rejonowa Nauczycieli rysunku w Nowym Sączu - wygłoszenie referatu "Program nauki rysunku, system i metoda oparta na kategoriach ćwiczeń",
28 czerwca; Konferencja Rejonowa Nauczycieli rysunku w Kielcach - wygłoszenie referatu i pokaz lekcji,
- 1935-36 - Zamieszczenie artykułu sprawozdawczego z II Konferencji Rejonowej w Krakowie w czasopiśmie "Rysunek i Zajęcia Praktyczne".

- 1937 - 11 listopada; Odznaczenie "Złotym Krzyżem Zasługi" za osiągnięcia w pracy pedagogicznej.
- 1938 - 30 maja; Powołanie na egzaminatora z dydaktyki rysunków przy Komisji Egzaminacyjnej Państwowej na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie (UJ).
- 1938 - Przyjęcie do Związku Nauczycielstwa Polskiego.
- 1939 - Tadeusz Waśkowski - członkiem Komitetu Redakcyjnego kwartalnika "Rysunek w Szkole". Zamieszczenie w tym czasopiśmie artykułu "Wychowanie estetyczne w szkole ogólnokształcącej".
- 1939 - 1942 - Przerwa w pracy pedagogicznej; zajęcie się własną twórczością artystyczną.
- 1942 - 1945 - Objęcie stanowiska nauczyciela rysunków w Państwowej Szkole Przemysłowej w Krakowie.
- 1945 - 1948 - Ponowne podjęcie pracy w VIII Gimnazjum i pełnienie obowiązków kierownika Ośrodka Metodyczno-Naukowego dla nauki rysunków w Krakowie.
- 1947 - 18 czerwca; Powołanie na wykładowcę z zakresu dydaktyki i metodyki rysunków w szkołach ogólnokształcących na Wydziale Pedagogiki przy Akademii Sztuk Pięknych, 1 listopada; Wykłady w Akademii Sztuk Pięknych z zakresu zagadnień specjalnych, zagadnień wybranych oraz geometrii wykreślnej.
- 1950 - 1954 - Objęcie stanowiska adiunkta na Wydziale Ogólnym Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.
- 1960 - 7 września; Śmierć Tadeusza Waśkowskiego. Złożenie ciała w grobowcu na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

LITERATURA

- Czy wiesz kto to jest? Pod ogólną redakcją Stanisława Łozy, Warszawa 1938, Wydawnictwo Głównej Księgarni Wojskowej.
- Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego, pod red. Stanisława Lama, t. IV, Warszawa 1928.

- Kopera F., *Malarstwo polskie XIX i XX w., cz. III*, Kraków 1929, Drukarnia Narodowa (druk i nakład).
- Księga Adresowa Miasta Krakowa 1932 r., Małopolska Agencja Reklamy, Kraków.
- Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895 - - 1939*, oprac. Józef E. Dutkiewicz, Jadwiga Jeleniewska-Ślesińska, Władysław Ślesirski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, Ossolineum.
- Waśkowska-Kreinerowa M., *Na marginesie zyciorysu Stanisława Wyspiańskiego*, Kraków 1933, Drukarnia Uniwersalna w Krakowie.
- Waśkowski A., *Z moich wspomnień o Stanisławie Wyspiańskim, Miejsce Plastowe 1934*, nakładem Towarzystwa św. Michała Archanioła.
- Waśkowski A., *Znajomi z tamtych czasów (Literaci, Malarze, Aktorzy) (1892 - 1939)*, Kraków 1956, WL.
- Wotoszyn S., *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1964, PWN.
- Wotoszyn S., *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej w XX stuleciu*, Warszawa 1966, PWN.

Źródłowe materiały archiwalne

- Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Teka akt osobowych nr 29.
- Archiwum V Liceum Ogólnokształcącego im. A. Witkowskiego w Krakowie, Kronika kl. IV b, VIII Gimnazjum z roku 1935.
- Archiwum Muzeum Historycznego w Krakowie, Katalog obrazów przekazanych dla Muzeum.
- Archiwum Państwowe w Krakowie - Mały Słownik Biograficzny "Czy wiesz kto to jest?", Warszawa 1938.
- Materiały archiwalne prywatne - własność Stefani Midowicz, Kraków, ul. Smoleńsk 23/3 (zdjęcia, dyplomy, legitymacje, rękopisy, notatki prasowe, katalogi wystawowe, obrazy).

Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna w Krakowie oraz Archiwum
V Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie, Sprawozdania Dy-
rekcji VIII Państwowego Gimnazjum Matematyczno-Przyrodni-
czego im. A. Witkowskiego w Krakowie, za rok szkolny:
1925/26, 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30, 1930/31, 1931/32.

Czasopisma

- "Roboty Ręczne i Rysunki" 1930, 1933.
"Rysunek i Zajęcia Praktyczne" 1933-4, 1935-6, 1938-9.
"Rysunek w Szkole" 1939.
"Plastyka w Szkole" 1973.
"Plastyka w Szkole" 1979.

Artykuły publikowane

- Kubiczek W., Kilka uwag na temat sytuacji wychowania plastyczne-
go, "Plastyka w Szkole" 1973, nr 7, s. 202 - 203.
Ślęzak B., Czuber J., Szkolna pedagogika artystyczna w latach
1918 - 1939 "Plastyka w Szkole" 1979, nr 3, s. 71 - 75.
Waśkowski T., Konferencja Rejonowa Nauczycieli Rysunku w Kra-
kowie, "Rysunek w Szkole" 1939, r. 1, nr 2, s. 33 - 34.
Waśkowski T., Wychowanie estetyczne w szkole ogólnokształcącej,
"Rysunek i Zajęcia Praktyczne" 1935-6, nr 3, s. 80 - 87.

Programy

- Program Gimnazjum Państwowego Wydział Humanistyczny, Warsza-
wa 1922.
Program Gimnazjum Państwowego Wydział Klasyczny, Warszawa
1922.
Program Gimnazjum Państwowego Wydział Matematyczno-Przyrodni-
czy, Warszawa 1924.
Program Gimnazjum Państwowego Wydział Matematyczno-Przyrodni-
czy, Lwów 1931.
Program nauki w Gimnazjach Państwowych, Lwów 1933.
Program nauki w Publicznych Szkołach Powszechnych, Lwów 1931.